

№ 3598.

С. ЧЕРКАСЕНКО

СМЪХ

ДРАМАТИЧНА КАЗКА В 1 ДІЪ

С. ЧЕРКАСЕНКО

СМЪХ

139680

ДРАМАТИЧНА КАЗКА В 1 ДІЬ.

1 9 2 4.

НАКЛАДОМ „ПЛАСТУНА“ В УЖГОРОДЬ.
ТИПОГРАФІЯ АКЦІОНЕРНОГО Т-ВА „УНІО“.

С 3598

SLOVANSKÁ KNIHOVNA

3186244946

ЛИЦЕДІЪ :

Куцан — король гномѠв.
КривонѠг — перший министр.
Горбань — другій „
Напыхайло — королѣвскій кухарь.
Фея свѣтла.
Фея гѠр.
Фея лѣсѠв.
Фея вод.
Сарна.
Калина. }
Верба. } Пластунки.
ЛастѠвка.
Лѣщина. }
Промѣнчик — пластун.

Гномы, пластунки иншѠ.

Простора яскиня пѣд землею. Зо стелѣ звѣшується лѣхтарня, що червоным свѣтлом освѣтлює печеру. Просто — на пѣдвищеню — камѣнный трон короля гномѣв. Праворуч — ход у королѣвскѣ службы; лѣворуч — выхѣд з печеры. Коли завѣсу пѣдноситься, король Куцан сидить на тронѣ и обѣдає. Грубый кухарь Напыхайло тримає перед ним на тацѣ ѣжу. З одного боку министер Кривонѣг з виделкою в руцѣ, бере ѣжу з таци и пхає королеви в пельку; з другого — министр Горбань з величезным дзбаном и кухлем: вряди-годи вѣн выливає из дзбана в кухоль и напуває короля. Перед троном у двѣ лавы стоять навколѣшках гномы з лѣхтариками и мѣшками за плечима: вони чекають наказу королѣвского и тѣшать королѣвский слух пѣснею.

ХОР.

На добрый смак ковтай, глитай,
Мѣцненьким пойлом запивай —
Здоровя набувай,
О, наш владарю,
Пѳдземный царю !

А далѣ легко потрави,
Не жур своеѣ головы
И серденька не рви,
А нам на втѣху
Засни потиху...

КУЦАН

(бе Горбаня по лобѣ).

Горбаню, ловиш гав !
Чи высохло у тебе в дзбанѣ ?
Чи думаеш, що мы вже пянѣ ?
(Горбань хапливо наливае и пѳдносить коро-
леви до уст).

ГОРБАНЬ.

Даруй, владарю, я не знав...

ХОР.

Засни хутенько без журбы,
 Мы-ж пòдем в горы по скарбы
 И повніи торбы
 Их назбираем
 Старым звычайем...!

КУЦАН

(справившись, выдерає виделку в Кривонога и
 бе кухаря по головѣ).

Пху! пху! ты що отсе зготовив
 Таке несмачне и гòрке,
 Таке бридке, гидке?

НАПЫХАЙЛО

(вклоняється).

Та се-ж, владарю, ты замовив!
 Пòв-кѣля пряженых жукòв
 Пòд жабячим зеленым сосом...
 Ґарнѣр з пòв-сотнѣ слимакòв...

КУЦАН

(тупає ногою).

Мовчи, а то в горячу страву носом
 Звелѣм тебе мы натовкти!

З очей тѣкай, коли ледащо,
 Коли не здатный анѣ на що,
 Бо не долѣчиш ребер ты!
 (Напыхайло зникае праворуч, вклонившись низько
 королеви, потѣм вертається без таци).

КРИВОНѠГ.

Та ты-ж, владарю, ще голодный...

КУЦАН

(гладить себе по животѣ).

Авже-ж голодный, мов не ѣв, —
 Коли-ж горячій наш занадто гнѣв...

ГОРБАНЬ

(вклонившись).

НапѠй сей выпий ты холодный
 И заспокоѣшся у-мить.

(Подае кухоль).

КУЦАН.

Нема що й справдѣ нам робить :
 Коли не ѣли — треба пити,
 А незугарного слугу
 ЗѠгнемо мы таки в дугу,

Щоб знав, як мосць нашой догодити!

(Пе жадливо й довго).

Ох, серце ссе страшна нудьга!

Обридло їсти, пити, жити!

Ну, хоть бы ты, крива нога,

Щось выгадав, щоб нас розвеселити!

КРИВОНОГ.

Скарбѣв найкращих в надрах гѣр

Мы знайдемо тобѣ сьогондѣ...

КУЦАН.

(ламле руки).

Нѣ, догодити вы не годнѣ!

Чимсь лѣпшим не потѣшите наш зѣр!

Набридли вашѣ нам скарбы,

Набридли вашѣ самоцвѣты —

Алмазы, перлы, хризолѣти —

Вже до огиды, до ганьбы.

Невже по всѣх моѣх просторах —

В лѣсах, в долинах, в горах —

Нема якоѣ новины?

КРИВОНОГ.

Та що-ж тобѣ, о мѣй владарю?

Щоб догодить — про те я тѣльки й ма́рю,
За мною-ж певне й всѣ вони...

(Показує на гномѣв).

Тобѣ найлѣпшѣ самоцвѣты
Збираем...

КУЦАН.

Доленько гѣрка!

Ты нас не можеш зрозумѣти!
Найтяжча доля — то царска:
Сидѣти, спати, пити, жерти,
И за роботу вашу в вѣльний час
Лупити, лаяти всѣх вас, —
Та се-ж з натуги можна вмерти!

ГОРБАНЬ И КРИВОНѠГ

(похиливши журно головы).

О, так! О, так!
Хто каже... Се не з медом мак, —
Тяжка робота, що й казати!

КУЦАН

(поднямає пальцѣ в гору).

На вязах треба не гарбуз,
А голову розумну мати,

Щоб у дѣлах тих не загруз,
 Як вѣз в грузькѣм болотѣ.
 Але... не бачим бѣльш путя
 Мы в сѣй тяжкѣй роботѣ.
 Набридло все, и за смѣтя
 Нам нашѣ самоцвѣти.
 Добудьте скарб ще нам такій,
 Щоб сум розвѣяв наш тяжкѣй,
 Щоб дав хоч трошечки ожити.
 Нема що, правда, нарѣкать, —
 Тѣ нашѣ камѣнцѣ блищать, як зорѣ,
 Але-ж вони — мовчать, мовчать, мовчать
 И тим дратують нервы хорѣ.

1-й ГНОМ

(лѣзе з лавы до трону).

Владарю дужій, вже пробач,
 Коли дурницю я промовлю.
 Не нарѣкай, не гнѣвайся, не плач, —
 Запобѣжу твому здоровлю.

КУЦАН.

Не бѣйсь, кажи, що там, старый.
 Як добре щось — дѣстанеш нагороду.

1-й ГНОМ.

Тобѣ потрібен смѣх дзвѣнкий,
Що не лунав ще тут изроду.

КУЦАН.

Що кажеш? Смѣх? А що то — смѣх?
То самоцвѣт? Як так — до бѣса!
У нас дурниць доволѣ сих!
И звѣдки вѣзьмеш ты його?

1-й ГНОМ.

Из лѣса.

КУЦАН.

Та що-ж воно? Його ѣдять, чи пють?
Який вѣн з себе на подобу?

1-й ГНОМ.

Його побачити, почуть, —
Забудеш сум, журбу, хворобу.

2-й ГНОМ

(пѣдсовується до трону навколѣшках).

У лѣсѣ цѣла их семя:
Не раз и я тѣкав од них що сили.

ВСЬ

(один за одним).

И я! И я! И я! И я!...

КУЦАН.

Цѣкавѣсть нашу зворушили
 Вы сею звѣсткою про смѣх,
 Проте — якій вѣн, не сказали,
 Хоч з того, що мы тут чували,
 Вбачаємо, що вѣн з истот живих?

3-й ГНОМ.

Владарю, вѣн на нас з тобою схожій.

КУЦАН.

На нас? То в нього є и борода?
 Коли на нас, повинен бути гожий.
 (Оглядає себе з погордою.)

4-й ГНОМ.

О, нѣ! вѣн молодой... Як та вода,
 Як той струмок, веселый в горах,
 Той смѣх.

КУЦАН.

Ах, так... Як той струмок?
То мокрый вон?

5-й ГНОМ.

О, нѣ! У лѣсовых просторах
Той смѣх у тишѣ, як дзвѣнок.

КУЦАН.

То з мѣди вон, чи може срѣбный?

6-й ГНОМ.

О, нѣ! Таки-ж до нас подѣбный,
Усе таке, як и у нас,
Лиш переливчастый, мѣнливый...

КУЦАН.

Ага! то вон такій, як той альмаз,
Що тѣшить погляд вередливый?

7-й ГНОМ.

О, нѣ! Вон тѣшить зѣр и слух.
Легкій, приемный, красный, звинный,
Ним повнѣ горы, лѣс, долины...

КУЦАН

(роздратовано).

До дѣдка з ним! То смѣх ваш — дух?

8-й ГНОМ.

О, нѣ, не дух: його очами

Я бачив власними...

КУЦАН

(тупае ногами в гнѣвѣ).

До ста бѣсѣв!!!

Нѣкчеми, дурнѣ, йолопи, нетями!

Коли бракуе у вас слѣв,

Щоб розказати нам про тее диво,

То геть, як стѣй, усѣ гуртом

За ним на влови — вправо, влѣво,

Шукайте всюди! Ну-ж, бѣгом!...

Щоб вѣн тут миттю нам вродився —

Той ваш, незнаний ще нам, смѣх!

Бѣжѣть-же, поки гнѣв не розпалився,

А то полуцим вас, як блѣх!...

(Гноми всѣ до одного выбѣгають геть. Куцан лишається сам и солодко позѣхае. По хвилѣ вѣн схиляє голову на руку й потиху засипае пѣсля

доброѣ напойки. За хвильку яскиня починае сповнятись фантастичным сяевом ; чотири постатѣ фей выринають з бокѣв и починають танок).

ФЕЯ СВѢТЛА.

Я сонця золотого
Улюблена донька,
До танцю молодого
И звинна и легка.

ФЕЯ ГѢР.

Из мѣсяця промѣня
Прозорый мѣй убѣр,
Тѣсна отся яскиня
Доньцѣ зеленых гѣр.

ФЕЯ ЛѢСѢВ.

Легка, струнка, як сарна,
Из лѣсу я втѣкла, —
Тому и красна й гарна,
Що в лѣсѣ я зросла.

ФЕЯ ВОД.

У хвиль кудрявѣм шумѣ
Зазнала я утѣх.

Не має щастя в сумѣ, —
Люблю над все я смѣх!

КУЦАН
(крѣзь сон).

А, смѣх! Давай його, давай!...
Без смѣху сумно так, — хоч помирай...

ФЕЯ СВѢТЛА.

Ха-ха! Ха-ха! Смѣялись,
Як сонце, будем мы,
В легкѣм танку звиватись
Сами, сами, сами!

ФЕЯ ГѢР.

Не лишимо и слѣду
В яскинѣ по собѣ.
А ты, старенькій дѣду,
Конай собѣ в журбѣ!

ФЕЯ ЛѢСѢВ.

Ха-ха! Ха-ха! Радіе,
Хто серцем, як дитя,

А в тебе сердце ние,
Лихе твое житя!

ФЕЯ ВОД.

Пѣдземнїѣ потворы
Не знають хвиль ясных:
Де сонце, воды, горы,
Лиш там лунае смѣх!...
(Сяево разом из феями зникае. Король спить
далѣ. Докола чути гомѣн).

ВЕРБА

(обережно входить з лѣвого боку, оглядае пече-
ру, помѣчае Куцана, обертається назад и по-
шепки кличе товаришок).

Лѣщино! Ластѣвко! Калино!

Ще хто там е, — сюды!

Та обережно, тихо, звинно!

(Входить еще чимала група пластунок).

КАЛИНА

(оглядаючи яскиню).

Де мы? Попали мы куды?

ВЕРБА

(пошепки).

Будь тихо!

ЛАСТОВКА

(показує на Куцана).

Що то за потвора?

ЛЪЩИНА.

Якійсь підземный дух.

ВЕРБА.

Взяла його напевне змора,

Й він спить, або оглух.

Ходьмо ближше, та тихенько

Ступайте вы, щоб не почув.

(Підходять до трону и оглядають Куцана з голо-
ловы до нѳг).

КАЛИНА

(пошепки).

Король підземный се, моя ты ненько!...

КУЦАН

(крѳзь сон тупає ногою).

Щоб в тую-ж мить той смѳх тут був!...

ПЛАСТУНКИ

(вòдскакують праворуч, ледви стґримууючись од смѣху).

Щось каже...

ВЕРБА

Постривайте!

Ховайтесь всѣ, а я из ним

Щось выкину... Тѣкайте!

(Пластунки ховаються).

ЛАСТÔВКА

(лишається .

Дай подратуем. Але — чим?

(Шукають по пòдлозѣ, знаходять по сухой былинцѣ, заходять навспинячках и стають позад трону. Ластòвка злегка доторкується до Куцанового носа).

КУЦАН

(вòдмахується рукою, тодѣ Верба робить те саме)

Ап-чхи!

Дѣти присѣдають за троном ,

Ап-чхи!

(Лупнувши очима .

Взялась десь муха

А-киш, проклята, звѣдсѣля!

(Вѣдмахується рукою и знову засыпає).

ВЕРБА и ЛАСТѢВКА

(знову пѣдводяться и, переконавшись, що Куцан заснув, лоскочуть його — одна коло вуха, друга — коло носа).

КУЦАН

(вѣдмахується знов и знову прокидається).

Ап-чхи!

(Дѣвчатка ховаються).

Ап-чхи!

(Озирається довкола).

Таки не слуха,

Кусає клята короля!

(Тре рукою носа).

А де взялась нечиста сила?

(Знов озирається по печерѣ, пѣдводить очи в гору).

Неначе-ж близько и нема...

З-на-двору, мабуть, крадькома,

Як всѣ десь вийшли, залетѣла...

Стривай... щось бачив я у снѣ...

Якѣсь небаченѣ истоты.

В очах крутились, як дурнѣ,
 Про смѣх спѣвали щось менѣ...
 Завдав той смѣх менѣ турботы!...
 Невже не приведуть його-сюды?
 Погане буде дѣло...
 А тут же бачить закортѣло,
 Немов пѣсля солоного воды.

(Наслухае).

Идуть, здається?... Чую гомѣн...
 Чи то мого чудного сну
 У головѣ гудить ще спомин?
 Нѣ, нѣ, вже чую мову голосну.
 (З лѣвого боку справдѣ чути выкрики. Нарештѣ
 на сцену зявляється гурток гномѣв. Вони ото-
 чили Сарну; де-хто мѣцно тримае еѣ за руки и
 ведуть до Куцана).

КРИВОНѠГ И ГОРБАНЬ

(пѣдходятъ до трону, низенько вклоняются).

Могучий наш владарю! упѣймали
 Одно из тых створѣнь.

САРНА

(що спочатку з ляком озиралася довкола, по-
 троху опановуе себе).

Куды мене отсе запхали?
 Не бачила таких еще яскинь...

НАПЫХАЙЛО

(выходить наперед и стае, поклонившись, перед королем).

Владарю мѡй! звели менѣ — и страву
Тобѣ зготую з неѣ я смачну:
Ты пообѣдаеш на славу...

КУЦАН

(тупае ногою).

Облиш розмову сю дурну!
(Напыхайло вѡдходить до гурту).
Ты хто, створѣнничко надземне?

САРНА.

Хто я? Я — Сарна. Ну, то що?
Пустѣть!
(Повертається и хоче втѣкати, але гномы хапають еѣ знов за руки).

КУЦАН.

Втѣкти ты хочеш? Се — даремне:
Тобѣ тут не поможе вже нѣщо.
Але... ты кажеш, що ты Сарна?
(Звертається до министрѡв).
А мы-ж казали ймити смѣх.

ГНОМЫ.

Се вѣн и е.

КУЦАН

(до Сарны).

От бач, яка негарна :
Брехати-ж, люба, сором, грѣх !

САРНА

(обурено).

Що?! Я брешу?... Пластун не бреше,
А в ъчи правду всѣм вѣн креше!

ГОРБАНЬ.

Ты, молоде, не бѣйсь,
Тобѣ не зробимо лихого.
Коли ты смѣх — то и засмѣйсь,
И короля розваж ясного.

САРНА.

Ото! смѣяться... Чи я дурна,
Щоб реготать не знати, з чого?...

КРИВОНѠГ.

Ты не забудь, що ты одна,
А нас тут е таки чимало :

Як не послухаеш ты нас, —
 То щоб за се тобѣ не перепало.
 Втѣкти звѣдсѣль — урвався бас, —
 Для королѣвскоѣ розваги
 Ты тут лишишся назавжди.
 Ото-ж засмѣйсь, бо королѣвскѣ то забаги,
 Тодѣ позбудешся бѣди.

ПЛАСТУНКИ

(из схову).

Тримайся, Сарно! мы з тобою!
 (Гноми вѣд несподѣванки присѣдають, а Куцан
 подводиться, вылупивши очи, з трону и знов сѣ-
 дае, наслухаючи).

КУЦАН.

Не... не... не... наче хтось гукнув?...

ГОРБАНЬ.

То... то... то... ма... будь кашель чійсь вѣд-
 [бивсь луною...

КУЦАН

(гнѣвно).

Якій се дурень кашлянув?

(До Сарны).

Ну, годѣ править теревенѣ!

Коли ты смѣх — танцюй и смѣйся,
Тодѣ нѣчого вже не бѣйся,
А як не хоч — к нечистѣй нень!
Знайдем, з тобою що робить.

(Тупае ногою).

Танцюй менѣ и смѣйся в-мить!

(До Напыхайла).

Гей, Напыхайле! Гав ты ловиш!

Свою ѣй зброю покажи!

НАПЫХАЙЛО

(выймає з-за поясу свого колодія).

Ось спробуй тѣльки, побѣжи!...

САРНА

(до Куцана).

Пластун веселый, — правду говориш, —

Але лиш там, де ясный день,

Де сонце сяє и смѣється,

Де вѣльний вѣтер грає-веться,

Де повно квѣтѣв и пѣсень.

До нього шепче лѣс зеленый,

Гѣрський потѣчок гомонить,

А свѣт докола широченный

Зове спѣвать, радѣти, жить!

Мимѣхить смѣх лоскоче груди,

Незнаным щастям налива,
 И рештки мѣйськоѣ зануды
 В просторах вѣльных розвѣва.
 А тут в печерѣ, пѣд землею,
 Мѣй смѣх урветься на устах,
 И я веселѣстю своею
 Вам не розвѣю пѣтьму й жах.
 Ото-ж смѣятись — не цѣкаво,
 А танцювати — й поготѣв.
 Не тратьте лѣпше зайвых слѣв, —
 Пустѣть на волю...

ПЛАСТУНКИ.

Браво! Браво!
 (Загальне замѣшаня).

ГОЛОС ПРОМѢНЧИКА

(од входу).

Гей, Сарно! Чуеш! Гей!..

САРНА

(голосно).

Я тут!

ПРОМѢНЧИК

(входить злѣва из сачком для комах у руцѣ й
 оглядае печеру).

Якась печера... Сарно, де ты?

САРНА.

Зайшла в глухий у лѣсѣ кут
И сим дѣдкам попалася в лабети!
Рятуй, Промѣнчику!

ПРОМѢНЧИК

(оглядає всѣх.)

Дѣдкам?

Чимало-ж ѣх! Се, бачу, гномы...
Чого вѣд тебе, вѣд сѣромы,
Потрѣбно сим курдупелям?

САРНА.

Щоб я сміялась, танцювала ..

ПРОМѢНЧИК.

Та де? В печерѣ? Ну, й дурнѣ!

(Повертає сачок другим концем.)

Ось затанцюють навѣснѣ,
Як дам отсим ѣм трохи сала!

КУЦАН

(першій приходить до притомности, тупає ногою
й кричить).

Чого роззявили роти?

Звяжѣть створѣння те скажене!

Гей, Напыхайле! чуеш ты?

Бери свôй нѣж!...

(Гномы кидаються до Промѣнчика).

ПРОМѢНЧИК

(махае палицею).

Ану, сюди! Ану, до мене!

(Вôдступае налѣво, на аванцену.)

Тѣкай-же, Сарно, та хутчій!

САРНА

(скориставшись загальним замѣшанем, бѣжить до входу й зупиняється).

А ты-ж, Промѣнчику?...

(Шукае по пôдлозѣ й хапае камѣнь, щоб допомогти товаришеви, але в сей час помѣчає інших пластунôв, що зацѣкавленѣ, вийшли из схову)

ПРОМѢНЧИК

(одбиваючись од дѣдкiв).

Упораюсь и сам, як стôй!

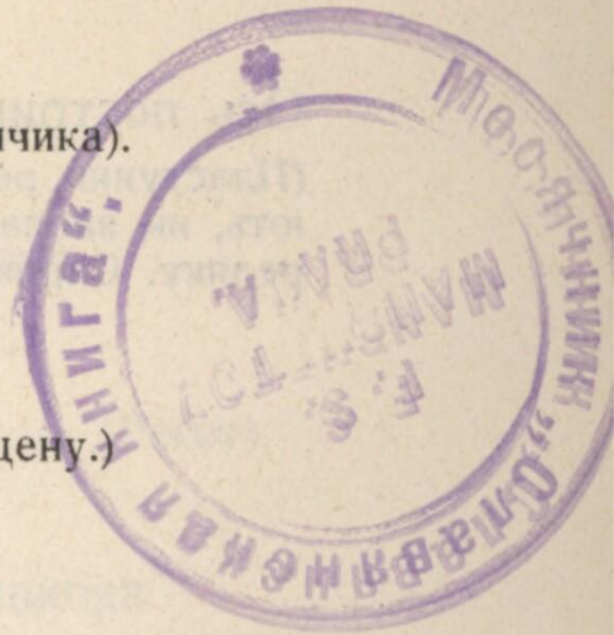
КУЦАН

(тупае ногами)

Ледащо! Йолопи! Нетями!

Вас одина... п...!

(Верба ззаду затуляє йому долонею рота).

ВЕРБА

Ось постривай, спокѣйнѣш трохи!

(Пластунки регочуть. Гномы, почувши регот, стають, як вкопанѣ, й не знають, що робити з переляку. Сарна, угледѣвши своѣх, кидає камѣнь и бѣжить до них).

ПРОМѢНЧИК

(регоче)

Що-ж вы стали?

Ось огляньте, як роты пороззявляли!

А-ну-ж, до бою знов ставай!...

(Регот).

ВЕРБА

(пускає короля, заходить наперед и вклоняється йому).

Бажав, королику, ти смѣху,

То слухай ось, як пластуни

Тобѣ регочуть на потѣху!

Чи до душѣ тобѣ вони?

(Регот).

ЛАСТОВКА.

Ну, браво, Промѣнь, браво, Сарно!

Не зганьбили вы своѣй прапор.

Вы не злякались сих потвор

И пластунѠвъ имя не марно
Вы носите, хоч и малѣ!

КУЦАН

(подносить кулаки до очей)

У—у—у—у...

(Плаче голосно).

(Регот).

КАЛИНА.

Менѣ вже их и шкода :

Вони-ж ввесь вѣк свой у землѣ.

Єдиний раз ѣм трапилась нагода

Побачить танець, чути смѣх —

И все дарма.

ВЕРБА.

Хиба затанцювати

Для сих дѣдкѠвъ старых ?

ЛАСТѠВКА.

Чому и нѣ! Нам нѠг не позичати.

КУЦАН.

(Плаче далѣ)

У—у—у—у !..

(Пластунки смѣются).

ПРОМѢНЧИК.

Мовчи, старый !

Хотѣв ты танцю — будеш мати, —
 Ану, в „танець кривый“!
 (Вытягае сопѣлку й награе... Пластники смѣючись
 танцюють).

ЛАСТОВКА.

(скончивши танець)

Прощай старый! И вы прощайте!
 Вод мене рада вам одна:
 Робѣть свое, нѣкого не чѣпайте,
 А вже тим паче пластуна!
 (Выходятъ смѣючись).

КУЦАН.

(що сидѣв и дивився, як зачарованный, на танець)
 Пошли... И знову сум, и знов зануда...
 Так отакій
 Той смѣх веселый и дзвонкій!
 Не сподѣвалися такого чуда...
 А-ну, старѣ, и вы в танець!
 Та смѣху дайте, бѣльше смѣху!...
 (Гномы стоятъ, похиливши голову.)

Чого-ж вы стали, бий вас грець?
 Танцюйте й смѣйтесь, хоч потиху.

(Гномы утворюють коло й починають, побравшись
 за руки, незграбно тупатись перед королем, плу-
 таючи ногами).

КУЦАН.

(тупае ногою).

Ану, бадьорѣш, лѣпше, жвавѣш!

Не так, як ступи, як стовбы!

Одкиньте геть своѣ торбы!

Та ну-ж, вигадливѣш, цѣкавѣш!

(Гномы одкидають своѣ торбинки й танцюють далѣ так само незграбно).

Та се-ж не танець — ганьба, грѣх!

Зграбнѣш, мудрѣш у колѣ звийтесь!

А смѣх — забули? Дайте смѣх!

Танцюйте й смѣйтесь!

(Король аж подводиться, заховаючи до танцю и смѣху)...

Горбаню, починай!

Чого насупив сивѣ брови?

(Але гномы вод його выкрикѣв зовсѣм заплутуються й зупиняються, похиливши головы).

КРИВОНОГ.

Не гнѣвайся, владарю, й не гукай,

Не псуй собѣ даремно крови!

Мы засмѣмося тодѣ,

Коли звелиш ты нынѣ,
 Щоб засвѣтило сонце у яскинѣ,
 А мы, старѣ, щоб стали молодѣ!
 Що нѣ?... Не сѣе сонце пѣд землею, —
 Нема-ж и радости пѣд нею!...

(Куцан сѣдае й безпорадно схиляє голову на груди).

ЗАВѢСА.

